

BAYKAN SEZER

SOSYOLOJİNİN
ANA BAŞLIKLARI

Doğu Kitabevi - 98
Sosyologca Kitapları Dizisi - 53
Baykan Sezer Kitapları Dizisi - 1

SOSYOLOJİNİN ANA BAŞLIKLARI
Başkan Sezer

ISBN: 978-605-9093-25-5

İ.Ü. Edebiyat Faköltesi Yayınları'nda 1. Baskı, 1985
Doğu Kitabevi'nde 3. Baskı Ekim 2022

Sosyologca Dizisi Genel Yayın Yönetmeni:
Ertan Eğribel - Ufuk Özcan

Kapak Tasarım:
E&M

Baskı Cilt:
Md Ofset Matbaacılık
Zeytinburnu / İstanbul
Sertifika No: 50194

Bu kitabın tüm yayın hakları Yeni Alan Yayıncılık'a aittir.
Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar ve görseöller
Költür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.

Doğu Kitabevi
İslambey Caddesi No: 102-104B Eyüpsultan-İstanbul
Tel: 0.212 527 29 26
<http://www.dogukitabevi.com>
e-posta: alan@alanyayin.com
Sertifika No: 47410

İÇİNDEKİLER

I- BİLİM OLARAK SOSYOLOJİ	19
A- Batı'da Sosyolojinin Kuruluşu ve Kuruluş Nedenleri	21
B- Batı'da Görülen Yeni Olaylar Karşısında Öbür Bilimlerin Yetersizlikleri	30
C- Günümüzde Sosyolojinin Öbür Bilimlerle İlişkileri	40
D- Tarih ve Sosyoloji	51
E- Sosyolojinin Konularını Öbür Bilimlerden Farklı Ele Alışı: Sosyolojide Yöntem	59
II- BATI'DA SOSYOLOJİ	69
A- Batı'da Sosyolojinin Gelişmesi	71
1- Saint-Simon	73
2- Auguste Comte	78
3- Karl Marx	85
4- Emile Durkheim	94
5- Max Weber	103
6- Günümüzde Batı Sosyolojisi	111
B- Batı Sosyolojisinde Başlıca Konular ve Kavramlar	121
C- Günümüz Batı Düşüncesinde Başlıca Konular	150
III- SOSYOLOJİ ÖNÜNDE DOĞU	169
A.- Türkiye'de Sosyoloji	180
B- Türk Sosyolojisinde Başlıca Konular	192
KISACA	203
Türkiye'de Konumuzla İlgili Yayınlanmış Başlıca Kitaplar	213

“La sociologie diffère des autres sciences au moins sur un point: (..) il n’est sans doute pas de domaine où le ‘pouvoir des experts’ et le monopole de la ‘compétence’ soit plus dangereux et plus intolérable. Et la sociologie ne vaudrait pas une heure de peine si elle devait être un savoir d’expert réservé aux experts.”

Pierre BOURDIEU

“Sosyolojinin Ana Başlıkları” adı altında yeni bir konuyu birlikte çalışmaya başlayacağız. Gerçekte tam anlamıyla yeni bir konu da denilemez. “Sosyolojinin Ana Başlıkları” adı altında sosyolojinin kendisini tartışma konusu yapacağız. Sosyoloji bilimine bağlıyız. Tüm tartışmalarımız sosyoloji çerçevesi içinde kalmıştır. Başka deyişle bu açıdan sosyoloji bizler için elbet yeni bir konu değildir. Ama konu, en azından ilk bakışta yine de oldukça değişik özellikler taşımaktadır. Bu nedenle üzerinde kısaca durmak istiyoruz. Biz çalışmalarımızda belli bir süreden bu yana tartışmalarımızı bazı konular üzerinde yoğunlaştırmış bulunuyoruz. Bu konular rastgele seçilmiş, yan yana gelmiş konular değildir. Bu konuların ve bu konuların tartışılması sırasında takındığımız tutumun bazı ortak özellikleri bulunmaktadır. Ve bu ortak özellikler aracılığı ile çok değişik konulara da el atsak çalışmalarımızın bütünlüğünü koruyabilmemiz mümkün olmakta ve konuların bu ortak özellikleri çalışma ve tartışmalarımıza belli bir yön kazandırmaktadır.

Konular, ne denli genel başlıklar altında ele alınırsa alınsın öncelikle kendi sorunlarımıza değinilmeye özen gösterilmiştir. İlgi alanımızı öncelikle kendi sorunlarımız oluşturmaktadır. Kısacası ele aldığımız konularda kendi sorunlarımıza ya doğrudan değinilmiş ya da bu sorunlarımızı açıklamak, çözümlemek için öne sürülmüş savlar tartışılmıştır. Konuları ele alış biçimimizde bu ortak yönün yanında konuların tartışılması sırasında takındığımız tutumumuzun ortak özelliği kendi toplumumuzun çıkarlarını, kendi tarihimizin çıkarlarını gözetmek olmuştur. Bu ana ilkedен tartışmalarımız sırasında ayrılmama-

ya çaba gösterdik. Çıkardığımız, çıkaracağımız sonuçların bu doğrultuda kalmasına titizlik gösterdik. Yalnızca toplumumuzun çıkarları açısından konularımızı ele alıp değerlendirmeye çalışıyoruz demekle yetinmedik, konulara kendi tarihimiz açısından eğildiğimizi de ekledik. Yalnızca toplum çıkarlarından söz etmek belki bazı yanlış anlamalara yol açabilir ya da tartışmanın başka bir yöne kaymasına neden olabilirdi.

İleride bu konu üzerinde derinliğine durabileceğimizi umuyoruz. Biz burada ancak bu mümkün yanlış anlamaların kaynağına kısaca değinmek istiyoruz. Böylece genel tutumumuzun anlaşılması da mümkün olabilecektir. *Yineleyelim, biz toplumumuzun sorunlarının sağlıklı bir biçimde ele alınabilmesi için tarihimizin doğru değerlendirilmesi gerektiğine inanıyoruz.*

Bütün sosyologlar söylediklerinin, öğrettiklerinin toplum yararına olduğunu öne sürecektir. Söyledikleri ve öğrettiklerinin toplum zararına olduğunu savunacak bir sosyolog elbet düşünülemez. Güçlük toplum yararının, toplum çıkarlarının saptanmasında başlamaktadır. Bize gelen ya da sosyolojide hazır bulduğumuz tanımlara göre toplum, çeşitli çıkarların çekiştiği, çatıştığı bir alandır. Bu durumda da toplum çıkarı olarak savunulan, toplumun bazı kesimlerinin özel çıkarlarından başka bir şey olmamaktadır. Başka deyişle toplum üstü ve mutlak çıkarlar yoktur. Yine başka türlü söylersek kutsal, toplumların uyması gerekli değerler bulunmamaktadır. Toplum üstü değil topluma eşit çıkarlardan da söz edememekteyiz. Toplumun kendisi çıkar gruplarına bölünmüştür ve ancak bu grupların çıkarları söz konusudur.

Bu söylenenler bir ölçüde doğrudur. Mutlak ve kutsal çıkarlar, bir kezde bütün kezler için saptanabilecek çıkarlar yoktur. Toplum donuk bir varlık değil yaşayan, canlı bir varlıktır. Bir çekişme, çatışma içindedir ve bu çekişme ve çatışmaya bağlı olarak sürekli değişmektedir. Bu olay da bizlere toplumun mutlak ve kutsal çıkarlarından söz etmeyi yasaklamaktadır. Ancak bu durum da, bizleri yeni güçlüklerle baş başa bırakmaktadır. Başta sosyoloji olmak üzere kendisine toplumu konu alan bilim dallarında bu güçlük etkin bir biçimde kendisini duyur-

-I-

BİLİM OLARAK SOSYOLOJİ

A- BATI'DA SOSYOLOJİNİN KURULUŞU ve KURULUŞ NEDENLERİ

Sosyoloji, toplum ve toplum olayları ile ilgili sistemli bilgilerimizdir. Böylece toplumun bütünü ve her çeşit toplum olayını kapsamak durumundadır. Ve bir bilim niteliğine de ancak bu koşulla kavuşabilmektedir. Söz gelişi biyoloji ya da psikolojinin bütün biyolojik ve psikik olayları kendisine konu almasına benzer bir biçimde bir genişlik ve bütünlük kazanmak zorundadır.⁽¹²⁾ Yine bütün bu söz konusu bilimlerde olduğu gibi kendi konusu olan olayları yalnızca kapsamakla kalmaz, onları açıklamak çabası içindedir. Bu amaçla konusu olan olayların uydukları genel yasaları araştırır ve ortaya çıkarır. Ancak böylece rastgele bilgiler sistemli bir bilgiye dönüşebilir ve sosyoloji bir bilim kimliği kazanabilir.

Kısacası sosyoloji, öbür bilim dallarının da uyduğu genel kurallara uymak durumundadır. Bilim ailesine bu koşulla katılmıştır. Ancak sosyolojinin öbür bilim dallarından ayrılan çok önemli bir özelliği bulunmaktadır. Sosyolojinin kendisi de sosyolojik bir olaydır, sosyolojinin konularından birisini

12) "L'ambition du fondateur de la sociologie avait été d'en faire la science de la réalité sociale dans son ensemble", Cazeneuve, Balle, Akoun, *Guide de l'étudiant en Sociologie*, P.U.F., 1971, s. 83. "Sosyoloji bir sosyal ilim olmasına rağmen, hareket alanı toplumun bütünü olduğundan, bu bütün içinde farklı sosyal ilimlerce ele alınması gereken, farklı ilgi alanlarını da kapsamaktadır." Mustafa Erkal, *Sosyoloji (Toplumbilim)*, KTÜ İİBF, 1982, s. 1.

ile sınırlandırmak ve çözümünü yalnızca Batı'nın kendi gücüne bağlamak Batı'yı dünyadan ve çeşitli ilişkilerden soyutlamaktan başka bir anlama gelmemektedir. Bunun sonucu olarak Batı'da ve sosyolojide soyut bir toplum görüşü egemen ve yaygın olacaktır.⁽²⁶⁾

Geniş halk kitlelerinin toplum üzerinde etkili olması toplumu anlaşılır, bilerek etkilenebilir bir olay olarak görmeye ittiği gibi kitlelerin anlaşılması, çözümlenmesi konusunu da gündeme getirmiştir. Topluma yön veren Tanrılarca seçilmiş üstün kişilerin yerine geniş halk kitleleri geçince psikolojinin yerini sosyal psikoloji ya da kitle psikolojisi almıştır.⁽²⁷⁾ Yine toplumlara bilinçle ve bilimsel bir biçimde yön verilebileceği inancı Batı'nın elinde tuttuğu dünya egemenliğinden aynı yönde yararlanılması ve yeryüzüne istenilen biçimin verilmesi girişimlerini de hızlandırmıştır. Bu da Batı'da karşılaştırmalı toplum incelemelerini başlatmış ve sosyolojinin gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur.

Özetle XIX. yüzyılda Batı, önünde çok yeni ve geniş bir imkân bulmuştur. Bu durum Batı'ya toplum olayları önünde büyük bir güven ve üstünlük duygusu kazandırmıştır. Bu üstünlük duygusu içinde dünya üzerinde elde etmiş olduğu yeri doğrulama çabalarına girişmiştir. Sosyoloji bu girişimlerin bir ürünüdür ve sonuçta bu girişimlere bağlı belli başlı niteliklerini kazanmıştır.

B- BATI'DA GÖRÜLEN YENİ OLAYLAR KARŞISINDA ÖBÜR BİLİMLERİN YETERSİZLİKLERİ

Sosyoloji, yeni bir bilim dalı olarak XIX. yüzyılda Batı ülkelerinde ortaya çıkmıştır. Yeni bir bilim dalıdır ama kendisine

26) Sosyolojide bütün "toplum" tanımları bizlere ancak soyut bir toplumu tanıtmakla yetinirler. Belli toplumların da bu tanıma uymaları istenir.

27) Bu konuda Gustave Le Bon'un çalışmaları..

yan bir davranıştır. Sosyoloji de kendi koşullarıyla değerlendirilmelidir. Yapılacak eleştiriler sonucu bir Türk sosyolojisi elbet mümkündür. Yoksa bizler toplum üzerine düşünmek yasak olacaktır.

C- GÜNÜMÜZDE SOSYOLOJİNİN ÖBÜR BİLİMLERLE İLİŞKİLERİ

Sosyolojinin araştırma alanı olan konular üzerinde yapılan ve araştırmalar ilk kez XIX. yüzyılda ve Batı Avrupa ülkelerinde bağımsız bir bilim kimliğine kavuşmuştur. XIX. yüzyıl Batı siyasi ve iktisadi tarihinde çok önemli bir dönem olduğu gibi Batı düşünce tarihinde de önemli bir yer tutmaktadır. Günümüzde çoğu görüşlerin ya da sürdürülen tartışmaların kaynağında, temelinde Batı'nın XIX. yüzyılda sorduğu sorular bulunmaktadır.

Batı düşüncesinde XIX. yüzyıldan bu yana gözle görülür bir süreklilik bulunmaktadır. Batı düşüncesi, bu sürekliliği içinde ayrıca bir bütünlüğe de kavuşmuştur. Sosyoloji, en azından günümüzde yaygın sosyoloji Batı düşüncesinin bir parçasını oluşturmaktadır. Bunun sonucu Batı düşüncesiyle birlikte geçen yüzyıldan bu yana ana çizgilerinde bir süreklilik göstermiş ve bir bütünlük kazanmıştır. Bu nedenle sosyoloji çalışmalarının başlangıcında Batı XIX. yüzyılının iyi bilinmesi zorunluluğu vardır. Batı siyasi ve iktisadi tarihi üzerine bazı bilgilerimiz bulunmaktadır, fakat Batı düşüncesi tarihi için aynı şeyleri söyleyebilmemiz güçtür. Bu konuyla ilgili bilgilerimiz bazı bilinen ve gözde yazıların incelenmesiyle sınırlanmaktadır. Oysa konunun bütünlüğü içinde ele alınmasında ve genel eğilimlerinin belirlenmesinde yarar vardır. Bu genel eğilimler, günümüzde de sosyolojinin ana konularını oluşturmayı sürdürmektedir.

XIX. yüzyıl üzerine ısrarla eğiliyoruz. Daha önce değindiğimiz gibi sosyolojinin kendisi de bir toplum olayıdır. Bütün toplum olayları gibi ortaya çıkış nedenleri ve koşullarından etkilenmiştir. Elbet değişen koşullara bağlı olarak bir gelişmeye girmiştir. Ancak bu gelişme de bütün toplum olaylarında oldu-

D- TARİH VE SOSYOLOJİ

Sosyoloji, her şeyden önce XIX. yüzyılda Batı ülkelerinde egemen tarihi ve toplumsal koşulların ürünüdür. Ancak kimliğini ve özelliklerini XIX. yüzyılda Batı Avrupa'da gelişen ve etkili olan öbür insan bilimleri ile olan ilişkilerinde kazanmıştır. Bu nedenle bu ilişki ve alışverişlerin aydınlığa kavuşturulması zorunluluğu bulunmaktadır.

Sosyolojinin çeşitli tanımları vardır. Ayrıca bilim olarak bir arayış içinde bulunan sosyoloji, kendisini tanımlama yolunda girişimlerini günümüzde de sürdürmektedir. Bu nedenle sosyolojinin tanımı yerine bir başka bir sorudan çıkarak tartışmalara bir açıklık getirmeye çalışacağız. Sosyolojinin çabası nedir? Ve bu çabası içinde sosyoloji neyi amaçlamaktadır?

Sosyolojinin tüm çabası toplum olaylarının anlaşılmasına, bilinmesine yönelmiştir. Ayrıca bu çaba sosyoloji ile başlamış değildir. İnsanlık tarihi kadar eskidir. XIX. yüzyılda Batı, bazı bilgiler aracılığıyla toplum olayları üzerinde etkili olabileceği ve bu olaylara yön verebileceği inancına kavuşmuştur. Ve ancak bu inanç sonucu toplum olayları üzerine yapılan çalışma ve tartışmalar sosyoloji adı altında bir bilim görüntüsüne kavuşabilmiştir.

Toplum olaylarına yön verilebilmesi, bu olayların denetim altına alınabilmesi ve toplum yaşamında bilinçli bir etkinlikle istenilen, beklenen sonuçların elde edilebilmesi inancı elbet sınırlı kalmamıştır. Basit ve sınırlı toplum olaylarından yola çıkılsa bile aynı biçimde toplumlara da istenilen yönün kazandırılabilceği düşünülecektir. Ve bu durumda toplum aracılığıyla tarihe de yön verebilmek için hiçbir engel kalmayacaktır.

Tarihe yön verebilmek, hiç kuşkusuz tarihi anlamayı ve açıklamayı gerektirir. Bu nedenle daha doğuşunun ilk günlerinden sosyolojinin tarih önündeki tutumu ve karşılıklı ilişkileri ilgi çekmiş ve tartışmalara konu olmuştur.⁽⁶⁴⁾ Sosyoloji

64) Arnold J. Toynbee, *Le Changement et la Tradition - Le Défi de Notre Temps*, Payot, 1969, s. 100-101. Fernand Braudel, *Ecrits sur l'Histoire*, Flammarion, 1969, s. 97-122.

rektiği titizliği ve emeği tarihçi harcasın, biz sosyologlara hazır bilgiler getirsin demek istemiyoruz. Bu yalnızca tarih çalışmalarının gerektirdiği uzmanlığa bir saygıdır.

Buna karşılık tarihçi de, belki sosyoloji çerçevesi içinde sürdürülen tartışmaları, başta yöntem tartışmalarını ve geliştirilen bütün kavramları bilmek zorunda değildir. Ama eğer gerçek bir tarihçi ise mutlaka bir tarih anlayışına sahip olacaktır. Bu anlayış çalışmalarına yön verecek ve elde ettiği sonuçları değerlendirmesine yarayacaktır. Her tarih anlayışı ise bir sosyoloji sistemidir. Tarih anlayışı, toplumların gelişmelerinde temel öğelerin neler olduğunu ve bu gelişmenin nasıl gerçekleştiğini sistemli bir biçimde belirlemeyi amaçlayan bir çabadır. Bu açıdan bir sosyoloji sisteminden başka bir şey değildir.

Sorunun bu türlü ortaya konulmasından sonra tarih ile sosyolojinin aralarında bulunan ilişkiyi yeni baştan ele alabiliriz. Sosyoloji, bir tarih felsefesi değildir ama bir tarih bilincinden başka bir şey de değildir. Tarihe, tarih felsefesinde olduğu gibi kendi dışından bir anlam, bir açıklama getirmek değil tarihi yönlendirmek çabasıdır.

Sosyoloji tarihin anlaşılması, bilinmesi ve tarihten gerekli derslerin çıkarılması çabasıdır başka bir şey değildir. Tarih bilincinin ışığı altında günümüze bir açıklık getirme ve geleceğe yön verme çabasıdır sosyoloji.

E- SOSYOLOJİNİN KONULARINI ÖBÜR BİLİMLERDEN FARKLI ELE ALIŞI: SOSYOLOJİDE YÖNTEM

Daha önce de değindiğimiz gibi sosyolojinin konusu öbür insan bilimleriyle ortaktır. Sosyoloji yeni konuları insanların ilgisine sunduğu için bilimler arasında bugünkü yerini almış değildir. Buna karşılık konuların birbirleriyle kesişmesine karşın sosyoloji öbür insan bilimleri ile farklılaşmasında kendi kimliğini bulabilmiştir. Başka türlü söylersek sosyoloji varlığını kendisine özgü konu ve araştırma alanlarına borçlu değildir.

-II-

BATI'DA SOSYOLOJI

A- BATI'DA SOSYOLOJİNİN GELİŞMESİ

Geçen bölümde sosyolojide yöntem konusunun bizim sorunlara bakış açımızla yakından kayıtlandığına değindik. Gerçekten de sosyolojinin konusu olan toplum ve toplum olaylarıyla dışarıdan bir ilişki kurabilmemiz olanağı bulunmamaktadır. Bu nedenle sorunlara eğiliş biçimimiz konunun belirlenmesinde en başta gelen etken olmakta ve yöntem sorununun bu konulara eğiliş biçimimizi de içermesi gerekmektedir.

Görüldüğü gibi sosyolojide yöntem konusu gerçekte sosyolojinin kendisi olmuştur. Değişik sosyoloji anlayışlarının olaylara ortak bir yöntemle yaklaşımları söz konusu değildir. Yine belli bir sosyoloji anlayışının aralarında bir ayırım yapmaksızın değişik yöntemlerle yaklaşması da mümkün olmayacaktır.

Bu nedenle sosyolojide yöntem sosyoloji anlayışlarıyla birlikte değişmektedir. Bu durumda sosyolojide yöntem konusuna bir açıklık getirebilmek, bu konuda yapılmış tartışmaları daha iyi izleyebilmek için sosyoloji tarihini ele almamız gerekmektedir. Böylece sosyolojinin gelişmesi içinde toplum ve toplum olaylarını ele alışıta görülen değişiklikleri bağlı oldukları anlayışla olan ilişkilerinde daha iyi kavrayabileceğimizi umuyoruz.

Sosyolojinin XIX. yüzyılda Batı Avrupa ülkelerinde bir bilim olarak karşımıza çıktığını daha önce de belirtmiştik. Sosyolojinin doğuşunu Batı'da görülen olayların bir ürünü olarak ele alabiliriz. Ancak yeni gelişmelerin yanında bazı Batı ülkelerinde görülen çalkantılar da sosyolojinin izlediği gelişme üzerinde etkili olmuştur.

Napoléon yönetimi 1789 Devrimiyle Fransa'nın kazandığı bazı üstünlüklerin kurumlaştırılmasına ve bu üstünlüklerden dünya siyasetinde yararlanmaya yönelmiştir.⁽⁷⁹⁾ Sosyoloji de, öncelikle elde edilmiş üstünlüklerin anlaşılmasına, kurumlaştırılmasına yöneliktir. Ele aldığımız sosyologları ve kuramlarını tartışırken konuyu birlikte daha yakından tanımaya çalışacağız.

1- SAINT-SIMON

Saint-Simon 1760-1825 yılları arasında yaşamış bir Fransız düşünürdür.⁽⁸⁰⁾ Görüldüğü gibi Fransa'da 1789 öncesi eski düzeni, Fransız Devrimini, Napoléon dönemini ve krallığa yeniden dönüşü yaşamıştır. Bu değişikliklerin Saint-Simon'un görüşleri üzerinde etkili olduğu elbet kuşkusuzdur.

Toplum içindeki yeri de Saint-Simon'un Fransa'da görülen bu hızlı gelişmelerden etkilenmesine neden olmaktadır. Saint-Simon, eski düzen beylerinden birisidir.⁽⁸¹⁾ Ailesinin Charlemagne'a uzandığı söylenmektedir. Fransız edebiyatında anılarıyla ünlü bir başka Saint-Simon'la yakın akrabadır. Ancak geleceğini eski düzenin sürekliliğine bağlamamıştır. Yeni düzene ayak uydurmaya çalışacaktır.

1779 yılında Amerika'ya giderek Amerikan bağımsızlık savaşında İngilizlere karşı çarpışmıştır.⁽⁸²⁾ Amerika deneyinin Saint-Simon üzerinde etkili olduğunu düşünebiliriz. Amerika'da bağımsızlıkları için savaşanlar, geçmişte Avrupa'nın hor gördüğü ve türlü nedenlerle bünyesinden uzaklaştırdığı yoksullardır. Bu kişiler, Avrupa'nın en güçlü devletine kafa tutup bağımsızlıklarını kazanmaktadırlar. Ayrıca bu biçimsel bir bağımsızlık da değildir. Bu bağımsızlık İngiltere'nin uyguladığı ticaret tekeline karşı kullanılacaktır.

79) Napoléon yasaları bu kurumlaştırma çabalarının ürünüdür.

80) *La Sociologie III*, Les Dictionnaires Marabout Université, 1972, s. 554.

81) Jean Dautry, "Claude Henri Saint-Simon", in Saint-Simon, *Textes Choisis*, Ed. Sociales, 1951, s. 9.

82) Jean Dautry, *a.g.y.*, s. 11.

Endüstri, insanlığın elinde doğa zenginlikleri üzerinde egemenliğini kurması için güçlü bir araçtır. Endüstrinin bütün insanlık yararına getirdiği olanaklar anlaşıncaya toplumdaki çekişme ve çatışmalar da son bulacaktır. Herkes, kendi çıkarları açısından da endüstrinin gereklerine uymayı kabul edecektir. Endüstri, toplum hizmetinde tekniktir. Bu tekniğin gereklerini bilmek ve toplumda en iyi bir biçimde uygulamak gerekir. Saint-Simon da buna çalışmaktadır.

Saint-Simon, endüstrinin ve endüstrinin geliştirdiği makinelerin gücüne hayrandır. Makinenin egemenliği sonunda toplumda da artık insanların yönetilmesi dönemi bitecek, işlerin yönetilmesi dönemi başlayacaktır. Toplumda asalaklara yer kalmayacak, endüstride çalışan ancak bugün yoksul olan kişiler de mutluluğa erişebileceklerdir.⁽⁹²⁾

Görüldüğü gibi Saint-Simon, endüstri toplumları sorunlarının yine aynı toplumların gücüyle aşılabileceğine inanmaktadır. Bu açıdan sosyalizmin habercileri arasında yer almaktadır. Endüstri toplumlarının bilinir olduğunu, bilginlerce denetlenebileceğini ileri sürmektedir. Sosyoloji bu iddia üzerine ortaya çıkmıştır. Endüstri aracılığıyla insanın doğa üzerinde elde ettiği üstünlüğe hayrandır. Panama kanalını ilk önerenler arasında bulunmaktadır. Süveyş Kanalı tasarısının gelişmesinde yine çıraklarının büyük etkisi olmuştur.⁽⁹³⁾

2- AUGUSTE COMTE

Saint-Simon, sosyolojinin habercisi ise Auguste Comte da kurucusudur. Kuruculuğu yalnızca kırma “sosyoloji” sözcüğünü Latince ve Yunanca köklerden yaratmış olmasından kaynaklanmamaktadır.⁽⁹⁴⁾ Gerçekten de toplum olaylarına yeni bir yaklaşım için gerekli bilimsel temelleri hazırlamak yolunda çaba göstermiştir.

92) Saint-Simon, *a.g.e.*, s. 156-158.

93) Georges Gurvitch, *Les Fondateurs Français de la Sociologie Contemporaine -I: Saint-Simon*, Centre de Documentation Universitaire, 1955, s. 53-59.

94) Emile Durkheim, *a.g.y.*, s. 307.

lerle karşılaşmaktan geri kalmamışlardır. Ancak bu güçlüklerin kendi açıklamalarının yetersizliğinden kaynaklanabileceğini kabul etmeye yanaşmamışlardır. Yine de bu güçlükler, açıklamalarını bilimsel bir sistem olarak sunmalarını engellemiştir. Bu durumda kuramlarını bir inanç konusu olarak tanıtmaya başlamışlardır. Saint-Simon *Yeni Hristiyanlık* adlı kitap yazmaya koyulacak, Auguste Comte ise “insanlık dini”nden söz etmeye başlayacaktır.⁽¹⁰⁶⁾

3- KARL MARX

Batı’da sosyolojinin gelişmelerinden söz ederken üçüncü ad olarak Karl Marx’ı ele alacağız. Marx’ın üzerinde özellikle durmamızı gerektiren birden çok neden vardır. Her şeyden önce Marx, XIX. yüzyılda Batı bilim ve bilincinin toplamı ve zirvesidir. Batı düşüncesine getirdiği sorunlar günümüzde bile tartışılmaktadır, henüz aşılmamıştır.

Marx’ın, XIX. yüzyılda Batı bilim ve bilincinin bir toplamı olduğunu söyledik. Bu açıdan Marx, filozoftur, iktisatçıdır, sosyologdur ve bir tarih öğretisi sahibidir. Ve yine aynı nedenle Marx, her şeyi açıklamak çabası içindedir. Bu tutumu, Marx’ın bütün olayları kavramak isteyen görüş açısının zenginliği kadar Batı’da artık XIX. yüzyılda bütün sorunların belirgin bir biçimde ortaya çıktığı inancının da ürünüdür.

Karl Marx, bütün toplum olaylarını ve tarihi açıklayabileceği inancını samimi olarak taşımıştır. Yaşadığı dönemde Avrupa’da dünyanın ve insanlık tarihinin tek eksenini olarak Batı görülmektedir. Marx da kuramlarında Batı toplumlarının temel çelişkisini yakaladığını öne sürmektedir. Böylece yaşadığı dönemde yaygın görüşe göre bütün toplum olayları ve insanlık bir açıklamaya kavuşmaktadır.

Marx, görüldüğü gibi Batı’da yaygın görüşlerin dışına çıkmamaktadır. Ancak bu görüşlerden olası bütün sonuçları çıkarmıştır. Bu nedenle Marx bir yerde Batı’da o güne değin ya-

106) Hans Freyer, *İçtimai Nazariyeler Tarihi*, DTCF, 1968, s. 46 ve 55.

gerekli kuramsal desteği sağlayabilmek için bütün gücüyle Marx'ın yanıldığını kanıtlamaya yönelmiştir. Batı sorunlarına çözüm aramaya koşulmuş sosyoloji başta bu görevi yüklenecektir. Sosyoloji, artık Batı'da her şeyden önce *anti-marxiste*'tir. En azından *marxisme* dışı kalmıştır.

4- EMILE DURKHEIM

Marx'ın hemen arkasından kısaca Batı'nın iki önemli sosyologu üzerinde duracağız. Her ikisi de günümüzde adından en çok söz edilen sosyologdur. Ve her ikisi de Batı sosyolojisinde önemlerini Marx'a karşı yeni bir kuram ve açıklama geliştirmekle kazanmışlardır. Batı'nın yeryüzünde elde etmiş olduğu üstünlüğü tartışma konusu yapmak bir yana bu üstünlüğün övgüsünü ve savunmasını yüklenmişlerdir.

Bu sözünü ettiğimiz sosyologlardan birincisi Emile Durkheim'dır. Kendisi bir başka Fransız sosyologudur. Yaptıkları, Ziya Gökalp aracılığıyla yurdumuzda kısa süre içinde tanınmış ve yine onun kişiliğinde Türk sosyolojisi, özellikle Türkiye'de sosyoloji eğitimi üzerindeki etkisi günümüze kadar sürmüştür.

Emile Durkheim 15 Nisan 1858'de Fransa'nın ufak bir şehrinde, Epinal'da doğdu. Babası Yahudi din adamı idi. Durkheim okulda parlak bir öğrencidir. Öğrenciliğinden sonra 1893'de savunduğu *Toplumsal İşbölümü* adlı doktora tezini hazırlamıştır. Durkheim, daha sonra bir yıl izin alarak Wundt'un yanında Almanya'da toplum bilimlerinin durumunu incelemeye gitmiştir.⁽¹²⁰⁾

Almanya dönüşünden bir yıl sonra bakanlık kararıyla Bordeaux Üniversitesi'ne toplum bilimi ve pedagoji dersleri vermek üzere atanmıştır. Bordeaux Üniversitesinde derslerini aralıksız sürdürmüş ve bu çalışmaları sosyoloji ağırlıklı olmuştur. Ve sosyoloji tarihinde özel bir yeri olan *L'Année Sociologique* dergisini 1897'den itibaren yayınlamaya başlayacaktır.

120) Jean Duvignaud, *Durkheim*, P.U.F., 1965, s. 5.

rallarla bağı yeni bir bilimin geliştirilmesine yöneliktir. Öne sürdüğü görüşlerini bu yeni geliştirdiği bilimin kurallarına uygun biçimde sunmuş ve araştırmalarında bugün artık tartışma konusu olan etnografik yolu tutmuştur. Durkheim'da tarih, toplum ve toplum olaylarının sosyolojide açıklanmalarını bulduktan sonra kendiliğinden çözümlenecek bir sorun olmaktadır. Toplum kurallarını ve toplum gelişme yollarını bildikten sonra tarihin açıklanmasının herhangi bir güçlük çıkarmaması gerekir. Bu nedenle herhangi bir tarih konusu Durkheim'ca ele alınmamıştır.

Buna karşılık Weber'in çeşitli tarih konularına el attığını ve bu konuları kendi kuramı içinde açıklamaya çalıştığını görüyoruz. Böylece Weber, Durkheim gibi yalnızca Batı'nın sorunlarına dünya üzerinde elde ettiği üstünlüğünü de tartışma konusu yapan Marx'ın çözüm önerileri dışında yeni çözümler aramakla yetinmemiş, Batı'ya yeni bir tarih ya da daha başka deyişle dünya görüşü kazandırmaya çalışmıştır. Durkheim'a göre güncelliğini koruyabilmesinin ana nedeni budur.

5- MAX WEBER

Şimdiye dek üzerinde tartıştığımız öbür sosyologları ele aldığımız zaman yaptığımız gibi Weber'in görüşlerini kısaca tanıtmaya geçmeden önce en azından kaba çizgileriyle yaşam öyküsünü vermek istiyoruz. Böylece görüşlerinin daha bir aydınlığa kavuşacağına inanıyoruz. Weber'in görüşleri de bütün sistematığına karşılık belli kaygılardan, belli sorunlardan bağımsız değildir.

Max Weber, 21 Nisan 1864'de Erfurt'ta doğmuştur. Babası hukukçudur. 1869'da Berlin'e yerleşmiş, faal siyasi yaşama katılmış, çeşitli meclislerde üye olarak görev almıştır. Max Weber de, 1882 yılında Heidelberg Üniversitesinde babası gibi hukuk tahsiline başlayacaktır. 1883'de Strasbourg'da askerliğini yapmış, imparatorluk ordularının bir subayı olmaktan duyduğu gururdan söz edecektir.

1884 yılında Berlin ve Göttingen Üniversitelerinde hukuk öğrenimine yeniden başlamış ve 1886'da okulu bitirmiştir.

Protestan ülkelerde kolayca yandaş da toplayabilmiştir. Yine Marx'ın kuramını önemli bir konuda çürütmeye çalıştığı için Protestan olmadıkları halde anti-marxiste olan Batılı yazarlarca da sempati ile karşılanmıştır. Bizde de Weber'in bazı kişilerce övgüsünün yapıldığına tanık olunmaktadır.

Kanımızca bizde Weber'in yandaş buluşunun nedeni öncelikle Batılı bazı anti-marxiste yazarların kendisinden övgüyle söz edişleridir. Yurdumuzda marxiste görüş eleştirilebilir, Türk toplum gerçeğini açıklamada yetersiz kaldığı öne sürülebilir. Ancak buradan işi Max Weber'in görüşlerini savunmaya kadar vardırma anlaşılr gibi değildir.

Weber'in görüşüne göre kapitalizm Protestanlığın bir ürünüdür. Eğer biz bugün endüstri devrimini yapamamış, dolaşısıyla henüz kapitalist aşamaya ulaşamamış bir ülke isek bu, Protestan olmayışımızın bir sonucudur. Bazılarının deyimiyle, az gelişmişliğimiz, Müslüman oluşumuzun bir sonucudur. Ve günümüzde dünyada görülen denge ya da dengesizlikler insanların kendi inançlarının ürünü olmaktan başka bir şey değildir.

6- GÜNÜMÜZDE BATI SOSYOLOJİSİ

Emile Durkheim ve Max Weber, XX. yüzyıl başlarında iki büyük sosyolog olarak Batı düşünce tarihinde yerlerini almışlardır. Günümüz Batı sosyolojisi kimliğini söz konusu iki düşünürün çalışmalarına büyük ölçüde borçludur. Günümüzde sosyolojinin kendi kuralları ile bağımsız bir bilim oluşu Durkheim'in çabalarının bir ürünü, temel eğilimleri ise Weber'in etkisinin bir sonucudur.

Emile Durkheim, ve Max Weber'in sosyoloji içindeki etkinlikleri yanında başka ortak yönleri de bulunmaktadır. Söz gelişi her ikisi de çalışmaları sırasında din konusuna el atmıştır. Emile Durkheim *Les Formes Élémentaires de la Vie Religieuse*, Max Weber, *L'Ethique Protestante et L'Esprit du Capitalisme* adlı kitapların yazarlarıdır. Ve bu kitaplar, yazarlarının en önemli çalışmaları arasında yer almaktadır. Her iki yazarın din ko-

B- BATI SOSYOLOJİSİNDE BAŞLICA KONULAR ve KAVRAMLAR

Sosyolojinin Batı'da doğuş koşulları ile birlikte geçirmiş olduğu gelişmeleri, başlıca sosyologların adı çevresinde, kaba çizgileriyle tartışmaya çalıştık. Bu tartışmalar sonunda sosyolojinin artık günümüzde durulmaya yüz tuttuğuna değindik. Bu önce yeni bir bilimin emekleme çağını geride bırakmasıyla kendi çizgilerini kesin bir biçimde buluşunun da bir belirtisi olabilir.

Günümüzde sosyolojinin ana eğilimleri artık belli olmuştur. Konularıyla ilgili belli açıklamaları bulunmaktadır. Bu nedenle büyük kuramsal sıçramalara tanık olunmamaktadır. Ve yine aynı nedenlerle öncülerin çapında önemli sosyologlar da görülmemektedir. Daha alçak gönüllü, belirlenmiş araştırma yollarını izleyen araştırma ve çalışmalarla yetinilmektedir.

Bu gelişme, aynı zamanda Batı'nın günümüzde büyük bir güvene kavuşmasının da ürünüdür. Kendisine, kendisinin yeryüzündeki yerine büyük inanç duymaktadır. Bu konularda artık tartışmayı yersiz bulmaktadır. Bu güveni içinde önemli sorunlarla da karşılaşmamaktadır. Bütün bu saydığımız nedenler sonucu eldeki açıklamalarla yetinmekte bir sakınca görmeyecektir.

Bu durumda elbet karşımıza yeni bir soru çıkmaktadır. Bu gelişmeler sonunda sosyolojinin Batı için görevi ne olacaktır? Batı, XIX. yüzyıldaki görüntüsünden önemli farklılıklar göstermektedir. Batı'nın olaylara yaklaşış biçimiyle yakın ilgisi bulunan sosyolojinin bu yaklaşış biçiminin değişmesinden etkilenmemesi düşünülemezdi.

Yine de sosyoloji Batı içindeki bütün görevini yitirmiş değildir. Batı'nın olaylara yeni yaklaşımı içinde yeni görevler benimsemiş ve bu görevlerin yürütülmesini yüklenmiştir. Bu görevler, Batı'nın kimliğinin belirlenmesi ya da temel sorunlarıyla ilgili değildir. Bu yüzden de geçen dönemlerin gözde bilimi olmaktan çıkmakta, teknik bilimler düzeyine inmek eğilimini taşımaktadır. Bu gelişme sonucu sosyoloji tartışmaları, geniş kitlelerin ilgisini çekmez olmuş ve buna bağlı olarak da

C- GÜNÜMÜZ BATI DÜŞÜNÇESİNDE BAŞLICA KONULAR

Batı sosyolojisini birlikte çeşitli yönleri ile ele alıp tartışmaya çalıştık. Öncelikle kuruluşu, gelişmesi ve başlıca kavramları konuları üzerinde durduk. Konuları çeşitli açılardan ele aldığımız sırada özenle Batı sosyolojisinin iki temel olayla olan ilişkisini vurgulamaya çalıştık. Sosyolojinin temel eğilimlerini daha iyi anlayabilmemiz, çeşitli görüntülerinin bütün içindeki bağlantılarını daha iyi kurabilmemiz için yaklaşımımızda belki belli bir abartma bulunmaktadır. Ancak bizim öncelikle iki olayı, biraz da abartarak vurgulamak istememiz, hiçbir biçimde sosyolojiye belli bir sınırlama getirmek amacını taşımamıştır. Ayrıca kökeni ne denli bazı olaylarla bağlantılı olursa olsun sosyoloji bir kez kurulduktan sonra kendi kuralları ve kendi bilim kimliği içinde bağımsızlığını kazanmıştır.

Sosyoloji bağımsızlığını ve kendi işleyişi içinde yeni ve ayrı nitelikler kazanmıştır. Batı ideolojisi ile sosyoloji arasında elbet önemli bir ilişki bulunmaktadır. Sosyoloji öğretilerini ele alıp değerlendirirken bu olayı mutlaka akılda tutmamız gerekir. Ancak sosyoloji Batı ideolojisi ile eş anlama gelir demek olayları çok basite indirgemek olur. Bu durumda konumuzu gerçek boyutları ve zenginliği içinde kavrayabilmemiz mümkün olmayacaktır.

Bir yanda sosyoloji kendi işleyişi içinde kendi kuralları sonucu yeni eğilimler kazanırken öte yanda da Batı'nın durumu XIX. yüzyıldan bu yana önemli değişiklikler göstermektedir. Günümüzde Batı, artık bütün dünyayı kapsayacak genişlikte bir görüşe sahiptir. En azından bu inancı taşımaktadır. Ve bu inancına uygun bir çabaya girişmiştir. Elbet bu gelişme Batı'nın olayları ele alış biçimini etkilemektedir.

Batı, XIX. yüzyılda tanık olduğumuz kendini arayış, bu arayış sırasında kendisinden kuşku duymak dönemini geride bırakmıştır. Bu önemli bir değişikliktir. Batı'nın olaylar karşısında temel tutumu üzerinde etkili olmaktadır. Bu

-III-

SOSYOLOJİ ÖNÜNDE DOĞU

Tartışmalarımız sırasında sosyolojiyi çeşitli yönleriyle tanımaya çalıştık. Batı sosyolojisini belli başlı yönleri ile ve elbet kaba çizgileriyle ele aldık. Bu tartışmalarımız sonunda belli bazı sonuçlar çıkarmamız sırası gelmiştir sanıyoruz. İlk akılda tutacağımız konu, sosyolojinin Batı kökenli bir bilim olduğudur. Bu nedenle tartışmalarımızı önce Batı sosyolojisi üzerinde yoğunlaştırdık. Ancak bizim gerçek ilgi alanımız, hiç kuşku yok, elbet Türk toplumu ve Türk toplumu bilgisi olmak iddiasında bulunan Türk sosyolojisidir.

Batı sosyolojisi konusu üzerinde ısrarla duruşumuzun nedeni Türk sosyolojisine de büyük ölçüde (en azından belli ölçüde) kaynaklık eden Batı sosyolojisini bilmek ve Türk sosyolojisinde öne sürülmüş çoğu görüşleri gerçek anlamlarıyla tanıyabilmektir. Yine ayrıca Batı sosyolojisi, yalnızca kendi toplumlarının sorunlarının çözümüyle ilgili kalmamaktadır. Kendi dışındaki toplumlar için de değer yargıları getirmektedir.

Bu nedenle önce konumuz sosyoloji olduğu için sosyolojinin kendi kuruluş koşullarını ve sonra toplumumuz üzerine yöneltilmiş yargı ve önerilmiş açıklamaları tanıyabilmek için sosyolojiyi Batı'daki kuruluşundan bu yana ele aldık. Batı sosyolojisi, elbet, bilmezden gelinemez ama bu Batı sosyolojisinin geliştirmiş olduğu kuram ve kavramların mutlak doğrular olduğu anlamına da gelmez.

Yine tartışmalarımız sonunda akılda tutacağımız ikinci bir konu da, sosyolojinin her şeyden önce toplumların kendilerinin bilincine varmalarından başka bir şey olmadığıdır. Elbet

Ziya Gökalp'in Türk düşüncesindeki bu etkinliğine bağlı olarak sosyoloji yüksek ve orta öğretimde önemli bir yer kazanabildiği gibi günümüze kadar Durkheim'in görüşlerinin Türk sosyolojisindeki egemenliği sürebilmiştir. Giderek belki uygulamalı sosyolojinin, Amerikan sosyolojisinin yandaşları artmıştır. Ancak Durkheim'in kuramsal düzeyde süren etkisi henüz Türkiye'de kırlanamamıştır.

Ziya Gökalp'in ve Gökalp'a bağlı olarak Durkheim'in etkisinin önemi Ziya Gökalp'in Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu dönemlerinde toplumumuzun karşılaştığı sorunlara Durkheim sosyolojisi çerçevesinde bir açıklama getirebilmesinden kaynaklanmaktadır. Bunun sosyolojinin yurdumuzda yer edinebilmesine katkısı büyük olmuştur. Bu açıdan sevindiricidir. Ancak Durkheim sosyolojisinin kendi sorunlarımızı açıklamada yeterli sayılması, kendi sosyolojimizin kuruluşu yolunda engeller yaratmaktan geri durmamıştır.

A.- TÜRKİYE'DE SOSYOLOJİ

Türkiye'de sosyoloji çok erken yıllardan bu yana Türk düşüncesi içindeki yerini almış, günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Daha önce de belirttiğimiz gibi kuruluşuna katılmamış olsa bile Türkiye, sosyoloji tartışmalarının ilk yankı uyandırdığı ve okul ve üniversitelerinde daha ilk günlerinden ders olarak okutulduğu ülkelerin başında gelmektedir.

Sosyolojimizin geçen bu süre içinde kendisinden beklenen görevleri yerine getirip getirmediği ayrı bir tartışma konusudur. Günümüzde sosyolojiden bekleyeceğimiz toplumumuz ve tarihimize ilgili çoğu tanım ve açıklamalardan yoksun bulunuyoruz. En azından bu konularda henüz herhangi bir oybirliği söz konusu değildir. Ancak sosyolojimiz uzun bir geçmişe sahiptir ve bugün bir "*Türk sosyoloji tarihi*"nden söz etmemiz mümkündür. Doğru ve yanlışları ile yurdumuzdaki sosyoloji çalışmaları kendi gelişmesi içinde ele alınıp değerlendirilebilir.

Sosyolojinin Batı çıkışlı bir bilim olduğunu belirttik. Bize Batı'dan aktarılmış bir bilimdir. Bu konuya sık sık değiniyo-

ji tarihi olarak yalnızca Ziya Gökalp ve Sabahattin'in kişilik ve görüşlerinin tanıtılmasıyla yetinilmekte ve bu iki sosyologumuzdan sonraki gelişmeler üzerindeki etkileri bir-iki satırla, o da genel yargılarla geçiştirilmektedir.

B- TÜRK SOSYOLOJİSİNDE BAŞLICA KONULAR

Türk sosyolojisi, bir yönüyle Batı aktarmacılığı yapmış, Batı sosyolojisinin geliştirdiği bilgileri ülkemizde tanıtmıştır. Bu olaya şaşırmmamak gerekir. Bu aktarmacılık yurdumuzda sosyoloji öğretiminin en az sosyolojinin kendisi ya da sosyoloji araştırmaları kadar önem kazanmış olmasının bir sonucudur. Ancak sosyoloji, Türkiye'de yalnızca aktarmacılıkla sınırlı kalmamış, Türkiye'nin sorunlarına da ilgi göstermiştir. Biz, burada sosyolojimizin bu yönü üzerinde duracağız.

Elbet yurdumuzda sosyoloji öğretiminin tarihçesini de ele almak yararlıdır. Kimlerden neyin nasıl aktarıldığını bilmek ilgi çekici olacaktır. Yurdumuzda neyin ilk kez nasıl ve hangi amaçla söylendiği ve bunun giderek hangi biçimlere girdiği ve yine neyin ancak ne kadar sözü edildiği mutlaka üzerinde durulması gerekli konulardır. Ancak bütün bunlar ayrı bir tartışma konusudur. Bu tartışmalar sonunda Türk düşüncesi ile ilgili çok şey öğrenebilmemiz mümkündür. Bunu biliyoruz. Fakat tartışma, konuyu ele alış biçimimizin dışına taşma tehlikesini göstermektedir. Bu da elde edeceğimiz sonuçlardan umulacak bilgi ve yararların belki de yeterince değerlendirilmemesine yol açacaktır.

Yine Türkiye'de sosyolojinin giriştiği araştırmaların bilinmesi de ilgi çekici olacaktır. Bu araştırmaların başında alan araştırmaları bulunmaktadır. Çoğu köylerimizle ilgili, köye yönelik araştırmalardır. Türk toplumunun bir betimlenmesi verilmek istenmiştir. Bu araştırmalarda sosyolojimizin ilgi duyduğu konuları ve edinmek istediği bilgileri saptayabilmemiz olanağı bulunmaktadır. Ancak sosyolojimizin bu yönü üzerine

KISACA

Tartışmalarımız sırasında sosyoloji konusunu birlikte ele almaya çalıştık. Sosyoloji, geçen yüzyıldan günümüze bizlere toplumla ve tarihle ilgili çok çeşitli ve yeni bilgiler kazandırmıştır. Biz doğrudan bu bilgileri değil de sosyolojinin kendisini tartışma konusu yaptık. Ancak böylece söz konusu bilgileri genel bir çerçeve içerisine yerleştirebilmemiz ve gerekli sonuçları çıkarabilmemiz imkanı olacaktır.

Sosyoloji çeşitli toplum ve tarih olaylarını açıklamak iddiasında olan bir bilim dalıdır. Bu durumda sosyoloji önce kendisine de bir açıklama getirmek zorundadır. Kendisi de toplumun ya da tarihin ötesinde bir olay değildir. Tarihin ve toplumun bir parçasını oluşturmaktadır. Ve her toplum olayı gibi bir açıklama gerektirir. Açıklaması da bulunmaktadır.

Üstelik sosyoloji, kendisinin bizlere kazandırdığı bilgilerin ayrı nitelikleri olduğunu öne sürmektedir. Bu açıdan ayrı ve bağımsız bir bilim olmak iddiasını taşımaktadır. Bu nedenle de sosyoloji, üzerinde durulması gerekli önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Önce sosyoloji bilgisinin bu kendisine özgü nitelikleri nelerdir? Söz konusu sosyoloji bilgilerini kul-

lanmaya geçmeden önce üzerinde mutlaka durulması gerekli bir sorudur bu.

Sosyolojinin getirdiği bilgilerin yol açacağı tartışmalar çok yönlü ve çok çeşitli olacaktır. Sosyolojinin konu aldığı olaylar, günlük yaşamımızda karşılaştığımız, katıldığımız olaylardır. Birey olarak olmasa bile toplum üyesi olarak söz konusu olaylarla ilgili deneylere sahip bulunuyoruz. Ve konulara ilişkin bilgi sahibi olduğumuzu sanıyoruz. Sosyoloji, böylece herkesin bilgi sahibi olduğu konularda bilgi üretmektedir.

Bu nedenle de sosyoloji, önce kendi bilgilerinin özel nitelikleri olduğunu belirtmek zorunda kalmıştır. Böylece kendisini toplum içinde yaygın görüş ve bilgilerden ayırabilmek yolunu tutmuştur. Yine aynı nedenle kendisine konu aldığı alanlarda katılım ve deneylerimizin doğrudan ve birey olarak değil ancak toplum üyesi olarak geçerli olacağını ileri sürmüştür. Böylece sosyoloji kendi gerekliliğini kanıtlamak istemektedir.

Bütün bunlar, sosyolojinin kendi kendisiyle hesaplaşması- nı zorunlu kılmaktadır. Yalnızca sosyolojinin kendisi ile değil üretmiş olduğu bütün bilgilerle de hesaplaşmamız gereklidir. Bizim tartışmamız elbet bir başlangıç olarak sınırlıdır. Ancak temel konulara, sosyolojinin bizim önemli saydığımız eğilimlerine değinebildik. Fakat sorunlar, elbet böylece çözümlenmiş olmayacaktır.

Ayrıca tartışmamızı sosyoloji çerçevesi içinde sürdürdük. Bu nedenle, hiç kuşku yok, bizim söylediklerimiz de tartışma konusudur. Yine bu açıdan da sorunların çözümlenmemiş olduğunu öne sürmek mümkündür. Tartışmalarımızla konuya yalnızca yeni boyutlar, yeni bakış açıları kazandırabiliriz.

Açmaz bir yol önünde bulunuyoruz. Bu, sosyolojinin sorunlarının çözümü yok demek değildir. Fakat sosyoloji kendi sorunlarını yine kendi içindeki tartışmalarla aşamaz. Sosyolojinin sorunları da toplum yaşamında, toplum pratiğinde bir çözüm bulabilir. Bu nedenle sosyolojinin sorunlarını tartışmalarımız sırasında bu sorunları kendi tarihi ve toplumsal ortamı ve koşulları içine yerleştirmekte özen göstermemiz gerekmektedir.